

NOTITIES: HEDENDAAGSE EN POLITIEKE GESCHIEDENIS

INLEIDING

1. Geschiedenis: wat en hoe?

1.1 Oud is in

Geschiedenis herhaalt zich, oud is in. Ideeën worden gerecycleerd in de mode, televisie, de kunst...

Geschiedenis blijft leven en wordt bovengehaald. Mensen blijven zichzelf herinneren aan gruwelen en triomfen die voorheen gebeurden door middel van beelden, monumenten etc. Geschiedenis is simpelweg populair en is vaak het onderwerp van televisie, boeken en reclamecampagnes.

Het gebruik van geschiedenis is steeds een vorm van machtsstrijd omdat het subjectief is. Iedereen herinnert zich iets op een andere manier, vanuit een andere ooghoek. Op die manier wordt Leo zowel opgehemeld als veracht.

Vaak worden feiten zich op een foute manier herdacht. Zo wordt in Brussel jaarlijks de anonieme gevallen soldaten in WO II herdacht, ook al is deze zuil opgericht in 1850 om een andere reden. Het was de Congresscolonne die de onafhankelijkheid van België vertegenwoordigt. Het gebruik van geschiedenis is dus geen neutraal gebeuren.

Marnix Beyen schreef hierover een grof opiniestuk. Beschreef geschiedenis in sommige gevallen als hoer of huurling. Er werden door BDW en Moureaux stukken uit hun context gerukt om ze als argument te gebruiken en bepaalde actuele gebeurtenissen uit te vergroten en ermee te vergelijken.

Sofie De Schaepdrijver stelt bv dat men WO I niet zozeer vanuit een Vlaamse, maar eerder vanuit een Belgische ooghoek moet bekijken. België werd toen gezien als het vaderland. Het fabeltje dat hogere, franstalige officieren niet te verstaan waren voor de Vlaamse soldaten. Het was echter wel waar dat er daardoor minder doorgroeimogelijkheden waren. Dit leidde toch tot het flamingantisme.

Het bekende pascifisme "Nooit meer oorlog", was niet zo sterk aanwezig. Veel militairen waren bereid steeds op te komen voor het vaderland. Deze historica heeft zich gericht op de soldaten zélf. (history from below)

1.2 Een invented Tradition

11 juli, de Guldensporenslag is geen absolute datum maar wordt wel als belangrijk geacht. Dit komt door Hendrik Conscience, een romanschrijver die als historicus wordt beschouwd, wat op zich nergens op slaat. In 1302 nam inderdaad een slag plaats, maar in het leger van de Graaf van Vlaanderen zaten er ook wel Franstaligen en in het leger van de Franse keizer zaten Vlamingen. Deze slag was eerder een feodaal conflict en totaal geen taalconflict. Dit bewijst dat mythevorming sterker wordt dan de werkelijkheid.

17/02/2016

2. Geschiedmethode in drie stappen

Fase 1: Heuristiek

Fase 2: Historische kritiek

Fase 3: v/d reconstructie.

2.1 *Heuristiek*

= Hoe kom ik aan bronnen?

Schriftelijke stukken, materiële sporen, mondelinge geschiedenis

Naarmate de afstand van een bepaald feit (in tijd en ruimte) is het vinden van bronnen een grotere uitdaging omdat mondelinge bronnen uitsterven.

Maurice De Wilde was een journalist die doormiddel van confrontaties met geschreven bronnen ontzettende kritische interviews kon afnemen bij onderhand Leon Degrelle.

2.2 *Historische kritiek*

De methodologische fase

Tijdens de methodologische fase gaat de historicus zeer kritisch om met zijn bronnen. Hij/zij houdt rekening met de externe en interne kritiek, de gewilde en ongewilde getuigenissen en tot wie de bron zich richt. Dit is wat het bepalen van de waarde van de bron precies inhoudt.

Interne kritiek = wie, wat, waarom en voor wie?

Externe kritiek = het bepalen van de authenticiteit van de bron.

Negationisten = zij die het voorvallen van bepaalde grote historische gebeurtenissen ontkennen

Hoe langer een gebeurtenis geleden is, hoe groter dan kans echter dat we er beter over geïnformeerd zijn.

Beelden zijn uiteraard ook geen ideale bron. Zo ziet men dat Stalin en Lenin zelf enkele foto's hebben gemanipuleerd om zo op onopvallende wijze enkele mensen te doen verdwijnen en uit de geschiedenis weg te schrijven.

Het verwijt dat historici subjectief zijn klopt ook niet helemaal, aangezien door regelmatig contact met collega's en zelfs een ruimer publiek, alle onzuiverheden of onwaarheden eruit worden gefilterd.

Tegenwoordig worden hoaxes of valse geruchten wereldnieuws.

Het verstrijken van tijd maakt complottheorieën steeds minder waarschijnlijk.

2.3 *Constructiefase*

Deze fase is geen passief proces. De historicus moet de verzamelde bronnen en interpretatie daarvan vormgeven en plaatsen.

Soms zijn bronnen ontoereikend, als ze onvolledig, onbetrouwbaar of subjectief zijn.

Daarom selecteren historici en interpreteren ze.

Hineininterpretierung/post-factum analyse = interpretaties maken die voor tijdgenoot niet vanzelfsprekend zijn

Anachronisme = verkeerd in tijd situeren van een gebeurtenis.

Door deze risico's zeggen we dat chronologie de moeder der geschiedenis is.

3. Historiografie: waarom?

Doorheen de 19^e en 20^e eeuw veranderen er dingen in de historische constructie.

3.1 *Verschuiving langs drie assen:*

- Kenniswetenschappelijke of epistemologische as: relativisten spreken dat we het verleden nooit zeker zullen weten, het bevindt zich in het hoofd van historici
➔ Positivismisme vs relativisme
- Methodologisch-interpretatieve as:
➔ Deductie vs inductie
- Thematisch-probleemgestuurde as
➔ Evenementen vs structuren

Aan de hand van deze assen kan men zien hoe historici door de jaren heen naar de geschiedenis keken en deze onderzoeken.

3.2 *Het objectiviteitsprobleem*

“Is het verleden eigenlijk wel kenbaar?”

- Positivismisme: bronnen geven een directe toegang tot het verleden en alles is kenbaar. Het is het optimistische geloof in de objectieve en totale kenbaarheid van het verleden.
- Relativisme: representativisme/fantasie. Het verleden zal nooit echt kenbaar zijn.

Oplossing: (Doorheen de 20ste eeuw als antwoord op deze stelling ontwikkeld) probabilisme: Nooit volledig kenbaar, maar het is mogelijk met een grote waarschijnlijkheid te benaderen.

Sedert de late 19^e eeuw komt de wetenschappelijke methode van de historische kritiek boven. Men vertrekt van een kritische vraagstelling en onderwerpt bronnen dan aan een kritisch onderzoek.

3.3 *Foto's sociologen*

- Adam Smith: ‘the invisible hand’ heeft nog steeds invloed
- Thomas Robert Malthus: stelt de bevolkingsgroei in de 19de E vast en ziet dat deze in spanning stond met de grond- en voedingsstoffen.
- Adolf Ketteler: Statisticus, ‘de gemiddelde mens’
- Chadwick: sociaal psycholoog, geïnteresseerd in arbeiders 19de E en legt link tussen hun omgeving en de sociale gevolgen daarvan.
- Auguste Comte: Positivist
- Friedrich Engels: Spitsbroer van Marx, schreef zeer ideologisch pamflet. Afkomst welgesteld en werd naar het katoengebied in Manchester gestuurd om erover te leren maar is vooral begaafd met de arbeiders zelf. Hij bevraagt ze en wordt de voorloper van het moderne sociologisch onderzoek.
- Durkheim: Kijkt zowel mechanisch als fysiek

3.4 Methodenstreit

Deductieve aanpak = Men vertrekt van hypothesen of modelbouw. Geloof in de maakbaarheid van de samenleving. Wetenschappers en democraten moeten besturen. Men vertrekt van theorie en past het opgestelde model dan op in de praktijk

Inductieve aanpak = Men vertrekt uit empirie en maakt dan een model. Probeert meer algemeen geldende uitspreken te doen. Hecht veel belang aan de historische context. Deze aanpak is minder sociaal-reformatorisch en complexer.

3.5 Het selectieprobleem

'histoire bataille' = enkel oog voor de militair-politieke geschiedenis. Dit was zo in een goed deel van de 19^e eeuw. Nu veel breder, nog steeds politiek/militair, maar ook sociaaleconomisch, cultuur en de geschiedenis van het dagelijks leven.

Vernieuwing 1: De Annales beweging in het Interbellum.

De Annales beweging in 1929 = jaar van de crash van Wallstreet, leidde tot het fundamentele herbronnen en breken met evenementiële geschiedenis. Deze beweging bleef tijdens het interbellum lang de avant-garde in de sociale economie, van na WO II werd dit iets meer algemeen bekend. Fernand Braudel was hierin koploperen sprak van de gelaagdheid van tijd:

- Le temps géographique = zand gaat in zachte golfjes
- Le temps social = wilde onderstroom die niet vanop het land zichtbaar is
- Le temps individuel = golven op de oppervlakte die zichtbaar is van het strand en soms wild en soms zacht gaat.

In onze staatsstructuur wordt er redelijk direct op de man gewerkt. De inrichting van de staatsstructuur en bureaucratiseringsprocessen zijn onderwerpen die SE-wetenschappers interesseert.

Vernieuwing 2: De Annales beweging na WOII

Annales beweging met focus op lange termijn processen. Bronnen die op langere termijn beschikbaar zijn. Men denkt meer over de totale geschiedenis, ook de economische en sociale.

Vernieuwing 3:

Opnieuw een opkomst van een methodenstreit, maar ditmaal gevoerd vanuit angelsaksische landen. 'What if'-scenario's, bv: 'Railroads and economic roads' Wat als de productie van de Amerikaanse spoorwegen werden weggelaten en het geld in iets anders geïnvesteerd, hoe zou de economische groei er dan hebben uitgezien?

Vernieuwing 4: Opmars van de sociale geschiedenis als afzonderlijke discipline.

Men kijkt eens de geschiedenis van de kleine man, verliezers, vrouw,... = 'People without history' -
> Sociale geschiedenis komt als echt aparte tak uit

Harde omslag vanaf midden jaren '70, bv: geen zuivere eco of zuiver sociale of zuiver politieke geschiedenis, maar eerder synthetisch, procesmatige manier van geschiedschrijven.

4. Deze cursus: nut?

Kan je wel echt lessen trekken uit de geschiedenis? Dat is een redelijk positivistische opvatting. Het feit dat maakt dat dit moeilijk te geloven is wordt neergeschreven in de vraag 'herhaalt de geschiedenis zich?'

- Economische crisis
- Migratiebeleid
- Fundamentele godsdiensten

Het idee dat de geschiedenis zich zou herhalen ziet over het hoofd dat de uitkomst wijzigt. Het voltrekt zich misschien wel volgens hetzelfde rijmschema, maar zal nooit identiek zijn.

Alle gebieden oefenen invloed op elkaar uit. De wijze waarop men kijkt naar fundamentele vraagstukken, zoals rechtvaardigheid, bepaalt de staatsstructuur. -> vervlochtenheid van de belangrijke domeinen staat centraal in deze cursus en dit is een van de vooraanstaande waarop men vandaag de dag aan geschiedenis doet.

5. Deze cursus: regio en tijds kader

Cesuur niet overal gelijk:

- geografisch
- sectoraal: bv. Padafhankelijkheden = men heeft in het verleden een bepaalde richting genomen om een bepaalde reden en nu zit men er in vast. (Douglas North en het azerty klavier anno 1850) Dient om het doorleven van bepaalde technologieën en ideologieën te verklaren vanuit het gewicht van het verleden
- wetenschappelijk gezichtspunt: Het is evident dat men afhankelijk van zijn/haar gezichtspunt andere opvattingen zal hebben van bepaalde gebeurtenissen. Hoewel men de geschiedenis voornamelijk bekijkt vanuit het oogpunt van discontinuïteit, is het niet oninteressant om ook eens te kijken naar dat wat blijft. Vaak kijkt men naar Europa als het continent van voorbeeld, al is dit geen goed idee, zeker de laatste jaren zijn wij economisch voorbij gestoken.

De Nieuwste Tijd.:

- Politieke breuk: Oorspronkelijk Kerk en Kroon, plots Kerk, Kroon en Volk
- Economische breuk:
- Sociale breuk:

Conjuncturen:

Kitchen waves = Telkens een bedrijf een nieuwe vaste voorraad krijgt start een nieuwe golf. (3-5j)

Juglar waves = investeringscycli (5-7j)

Kuznets waves = bouwcycli, de huizenmarkt (15-25j)

Kondratieff = in opdracht van Stalin bestudeerde hij het kapitalistisch systeem om te voorspellen hoe dat ten onder zou gaan, bestudeerde de grote crisisverschijnselen. Kwam echter tot de conclusie dat het kapitalisme de momenten van crisis steeds goed doorkomt en dat zij leiden tot nieuwe technologieën (60-70j)

De kortere golven zijn geschiedkundig nogal oninteressant

DEEL I: (1750-1850-)

HOOFDSTUK 2: Van ancien régime naar democratische natiestaten

1. Van oude naar nieuwe politieke constellaties

1776: Amerikaanse revolutie

1789: Franse revolutie

1791: Haïtiaanse revolutie

Het was een woelige tijd van nieuwe 'verlichte' politieke ideeën.

Politiek transitieproces:

- Van verspreide nederzettingen naar grote staten met een centraal machtsapparaat.
- Soevereine vorsten -> soevereine naties
- Van standenmaatschappij naar democratische burgerstaat, in principe iedereen gelijk voor de wet

Staatsvorming zal nooit een afgerond proces zijn en is waarschijnlijk onvermijdelijk. Voor 1750 was staatsvorming een politiek project van vorsten, dit veranderde in deze periode naar een middel ten dienste van het volk. De 19^e eeuw bracht de evolutie van autoritaire natiestaat tot democratie met zich mee en in de 20^e eeuw ging men over van een 'nachtwakersstaat naar een 'verzorgingsstaat'. Het vraagstuk is of we momenteel richting een supranationale staat gaan. In deze les bespreken we drie thema's: de aspecten van staatsvorming, het verschil tussen staat & natie en de democratisering.

2. De politiek ontrafeling van het feodalisme en de Zuidelijke Nederlanden.

Door een enorme versnippering tussen verscheidene leenmannen in Holland bleek dat staatsvorming voor 1750 voornamelijk om personen draaide. Huwelijken, machtswisseling, allianties... Dit leidde tot zeer wisselvallige staatstructuren.

Bourgondische dynastieën die trouw waren aan de Franse koningen, maar zelf zeer machtig waren (ons bekend door Vlaamse Primitieven) maakten de gebieden aan de Noordzee tot België.

De scheiding der Nederlanden met een katholiek zuiden en een protestants noorden.

Rol van historisch toeval is zeer groot. De verbrokkelde gebieden werden omgevormd tot 'gecentraliseerde' territoria onder één vorst. De wisselvalligheden van de dynastieke strijd die daarop volgde waren gunstiger voor het volk dan de kwetsbaarheid van de vorstendommen.

Interne strijd: leenman tot leenman

Externe strijd: leenheer tot leenheer

Een leenheer die er in slaagt een goed systeem te vinden om kapitaal te mobiliseren binnen zijn gebied (belastingen) hebben over het algemeen het geld om oorlog te voeren en verder uit te bouwen.

Anno 1750 maken de Nederlanden uit van de Habsburgse Keizers met een hoofdstad in Wenen. Dit door al die willekeurige en wisselvallige veranderingen in staatsstructuren.

Het idee van bezetting leeft niet echt onder het volk, men voelt niet echt een verschil tussen wij en

zij. Indien de vorst het gebied op feodale wijze heeft verkregen wordt dat niet als vreemd aangevoeld. Lokale gebruiken worden over het algemeen gerespecteerd.

In deze mentaliteit komt een verandering onder invloed van de ideeën van de Verlichting. Tijdens de Verlichting kreeg men plots een geweldig vertrouwen op het verstand van de mens. Hoe kunnen we ZELF gaan werken om de wereld tot een betere plek te maken. Ook het utilitarisme leefde. Dit is het nuts denken, hoe kunnen we er het beste uithalen voor alle mensen?

Maria Theresia en haar zoon Joseph waren Keizer(in) in Oostenrijk en leidden het land met de Verlichting als raadgever. Streefden wel naar een afname van macht Kerk, maar in tegenstelling tot andere volgers van deze denkwijze sprak een afname van macht van de Kroon e-hen niet aan, dit om overduidelijke redenen.

De belatores (adel) en oratores (clerus) worden gebroken met hun macht. De clerus verzorgde onderwijs, dus pleitte men voor staatsonderwijs. De beste truuk was greep krijgen op de financiën. Verlichte despoten gebruiken hun geld niet voor oorlogen, maar voor de aanbouw van plannen en verwezenlijkingen die in belang zijn van iedereen.

Dit al was in belang van de derde stand (laboratores). Hoewel het allen voor hen is, hebben ze geen inspraak in het beleid, tenzij men wordt opgenomen in de ambtenarij, die steeds aan belang wint. Stemrecht is er echter nog niet. "Alles voor het volk, niets door het volk"

02/03/2016

3. Van soevereine vorst naar soevereine natie

3.1 *'Depersonalisering' van de macht*

De ideeën van de Verlichting (volkssoevereiniteit en nationalisme) staan haaks op almacht van de Kroon. Reeds voor 1750 was de macht van de vorst afgezwakt, ze lag niet langer bij één persoon. Dit door differentiatie van de maatschappij en institutionalisme.

3.2 *Theorie van het sociaal contract*

Het sociaal contract was het fundament van nieuwe ideeën rond staat en natie.

Drie basishypothesen van het sociaal contract:

- 1) Ooit moet er een samenleving, 'de natuurstaat' hebben bestaan waar iedereen natuurlijke rechten had.
- 2) Om recht en ethiek te bewaren wordt de staat in het leven geroepen die gezag en orde is gaan uitroepen. Er is op een bepaald moment samen afgesproken dat deze macht aan de staat werd overgedragen = contrat social.
- 3) Deze overdracht is duidelijk vanuit het volk zelf gebeurd, dit is het idee van volkssoevereiniteit. De legitimiteit van de macht van de vorst berust uiteindelijk op hen.

1688: Bill Of Rights = een contract van ideeën en verplichtingen voor de monarch. Een constitutionele monarchie. Tot dan leefde het feodaal systeem en had de persoon met het grootste leger de macht. Het idee dat monarchen niet volledig vrij was en bepaalde beperkingen had, was een fundamentele verandering.

Men aanvaart de monarchie, maar schrijft neer waaraan de staat zich moet houden. In het 18de eeuw in Engeland werkt dit zeer goed. Later die eeuw kwamen ook de scheiding der machten en verscheidene vrijheden.

Burgerlijke vrijheden en politieke vrijheden (de vorming van naties ligt bij het volk dat zich als één voelt).

3.3 *Ik ben het maken van titeltjes beu*

Het volk laten bepalen door wie ze geregeerd worden is een 'gevaarlijke cocktail'.

Toen in Frankrijk de Koning onder de Guillotine ging was dit een geweldige schok in Europa. De monarch wordt tot dat moment verafgood. De soevereiniteit ligt niet meer bij de god, maar bij het volk zelf. Dit idee ligt echter enkel bij de intellectuelen en zij die zich verstoken voelen van de macht, maar zo'n revolutie komt enkel in gang als men het gepeupel achter zich krijgt.

In de 18^e eeuw was er een sterke demografische explosie, waardoor mensen honger lijdten. Dit is de ideale bodem om een revolutie op te zaaien. Uiteindelijk komt er gewoon een nieuwe elite aan de macht en belandt het gewone volk weer in de goot.

Stijging van voedselprijzen is steeds een gevaarlijk klimaat voor de heersende politieke elites, zo ook in de Arabische Lente (2011).

Het is de derde stand die deze opstanden start. Dat zijn de mensen die wel geld en middelen hebben, maar toch niet aan de macht komen. Zij droegen de lasten van de clerus en de adel met hun winsten uit handel en de economie.

Nationalisme

= de ideologie en beweging van een bepaalde natie of volk die streeft naar realisatie van een eigen staat (politiek aspect) en het behoud van een eigen culturele entiteit (cultureel aspect).

In de 18de eeuw komt het idee op dat staat en volk gelijk moeten vallen. Het Oostenrijks keizerrijk dat deze streken leidde was een multinationale constructie en was tot dat punt geen probleem, maar vanaf dan komt men ervoor op. Dit had enkele strekkingen tot gevolg:

- Separatisme: Zodra een staat en het volk niet meer samen vallen, vinden separatisten dat dit gebied moet worden opgesplitst.
- Irredentisme: (unificatie) Gebieden willen samenbrengen op basis van een gevoel van samenhang. Dit gebeurde in Duitsland begin 18^e eeuw en in Italië in de 19^e eeuw.
- Patriotisme: nationaal identiteitsgevoel

Natievorming: Bestaat een natie nog steeds?

Objectivisme (=essentialisme) vs constructivisme (subjectieve identiteit), constructivisme overheerst. Nationalisering gaat gepaard met invented traditions (bv Kiltten bij Schotten w in de 18^e eeuw verzonnen, in de middeleeuwen w dit niet gedragen)

Twee invullingen aan nationalisme:

Civiele invulling (= de Franse opvatting) men confirmeert zich naar de ideeën die leven in het nieuwe territorium waar ik mij wil vestigen. Een zeer inclusieve manier van aan nationalisme doen.

Etnische invulling (= Duitse invulling) Het risico op uitsluiting is veel groter. Gewoon aanpassen is niet genoeg om Duitser te zijn.

Wortels van het nationalisme in Verlichting en Romantiek. In de Romantiek keek men nostalgisch terug naar het verleden. Men wilde zichzelf identificeren als volk en soms werd daar een geschiedenis voor gecreëerd. Veel van de ideeën uit de Franse revolutie worden gepikt.

In vele landen vandaag de dag vallen staat en natie nog altijd niet samen. Zolang het volk dat niet als probleem aanvoelt, hoeft dat geen probleem te zijn. Er is geen aangetoonde efficiëntie voor nationalisme.

3.4 Chronologie van het nationalisme

De WO zijn te bekijken in het beeld van nationalisme. Na WO II roept men een supranationale organisatie in het leven (VN), dit is ook met het oog op toekomstige staten die zich willen vervormen. Nationalisme gaat vaak gepaard met het uitvergroten van bepaalde nationale clichés, te zien bij globalisering en het gebruik van het internet.

Tijdens de 18e eeuw: radicaal nationalisme, gericht tegen absolute vorst. De mening dat de macht bij het volk hoort te liggen heerst.

Tijdens de 19e eeuw: liberale en democratisch nationalisme, gericht op de politieke en culturele emancipatie van de burgerij.

Late 19^e eeuw: de Duitse kijk op nationalisme wordt populairder.

Interbellum: pascisme en nazisme, extreem nationalisme.

Na WOII: bevrijdingsnationalisme

Vanaf 1970: terug extremere vormen als gevolg van globalisering en de multi-culturele samenleving.

4. De opkomst van de Belgische natiestaat

Fransen Invloed

De Fransen verspreiden de ideeën dat er zoiets bestaat als 'het Belgische volk' en nieuwe staatstructuren. = Franse annexatie

Verspreiden het politiek liberalisme. Dit betekent het einde van het Ancien Régime

Napoleon schijnt terug te willen naar dat Ancien Régime, laat zich zelfs tot Keizer kronen. Toch was hij een zeer vooruitstrevende monarch en laat veel van de punten van de revolutie in wetten om te zetten.

Nederlandse Invloed

Bij het Congres van Wenen (1814-'15) probeert men weer naar de soevereiniteit terug te keren. De belangen van de adel moet weer centraal staan. Zo ook dat van de koning der Nederlanden. Deze probeert de legitimiteit van de monarch te sacraliseren. Keert licht terug naar het Ancien Régime, al laat hij wel een parlement toe. Een constitutionele parlementaire monarchie, maar in de praktijk probeert hij toch een soort Verlichte despoot, tiran te spelen en legt hij veel macht bij zichzelf. Hij werkt via koninklijke besluiten en benoemt de vertegenwoordigers in de Eerste Kamer zelf rechtstreeks benoemen. Dit is een instrument waarmee hij ontzettend veel macht behoudt. In die senaat plaatst hij voornamelijk mensen uit de Noordelijke Nederlanden, wat het latere België sterk benadeelt.

Het Noorden is op dat moment vooral gebaat bij handel, terwijl het Zuiden nog niet ver staat in de industrialisering en daar nog niet klaar voor is. Voor welk beleid moet men dan kiezen?

Dit leidt tot een aangroei van verzet. In 1830 waren de voedselprijzen net weer heel hoog, het was een jaar van economisch laagconjunctuur. Op dat moment waren nog veel mensen nationaal onverschillig, men wilde vooral die sociaaleconomische problemen opgelost zien.

5. Erkenning van België, grondslagen van democratie en unionisme

Voor zijn tijd was onze grondwet zeer progressief en vooruitstrevend. De bezittende adel, samen met de vrije beroepen, universitair geschoolden, wegen zeer sterk door. Dit zijn de mensen die beïnvloed zijn door de Verlichting. Het werd een Parlementaire, constitutionele monarchie. Parlementaire, liberale democratie. Aanvankelijk een 'winner takes it all' systeem, zoals de voorverkiezingen in de

VS, dit gedurende de hele 19e eeuw. Dit leidde tot twee heersende families die zinder al te veel moeite hun macht doen gelden. Dit w pas in 1899 aangepast.

Er gelde een seistair kiessysteem, men mocht enkel stemmen eens men over een bepaald vermogen bezat én man was. Slechts 1% kon gaan stemmen. Ook voor opkombaarheid lag er een seis, de verkiesbaarheidseis was zelfs nog hoger dan de kiesseis. De rijken stroomden dus bijna rechtstreeks door naar het parlement. Zodoende bleef de entourage van de koning het land leiden.

Toch was het systeem baanbrekend, men werd niet meer geboren met macht maar ook de 'nieuwe rijken' konden binnenraken in de politiek.

Zelfs op persvrijheid stond een prijs, wat de prijs van drukwerk naar omhoog deed schieten. Zodoende was het zogenaamd open en publiek debat niet open voor de gewone mens.

Indertijd kwam men van over heel de wereld dit systeem bewonderen. Toch was niet iedereen fan. De meer progressieve Belgen eisten een ander systeem. In de praktijk blijkt dat veel intellectuelen wel mee mochten stemmen over de grondwet, maar toch hun inspraak missen. Aanvankelijk houden ze hun ongenoegen voor zichzelf, omdat het zulk een jonge natiestaat was en nog niet volledig geaccepteerd in binnen- en buitenland. Willem v Oranje wou ons terug en de Orangisten in België wouden hem terug. Voorlopig hield men zijn kritiek voor zich, tot het duidelijk werd dat België een stabiele natiestaat kon worden.

HOOFDSTUK 3: in de maalstroom vd sociaaleconomische vernieuwing

1. Van oude naar nieuwe soceco constellaties

Op basis van drie fundamentele processen

- Groei v bevolking = demografische transitie
- Spreiding = urbanisatieproces
- Tewerkstelling = industrialiseringproces

Een demografische transitie

zie statistieken op ppt.

Sinds 1900 heeft Azië de hoogste groei, altijd een van de meest bevolkte gebieden geweest.

-> wet van vertragende voorsprong

Urbanisatie

Tipping the scale: sinds 2008 leven er op de wereld meer mensen in stedelijke dan op landelijke gebieden?

2. Groeiende bevolking in de Zuidelijke Nederlanden/België

Voor 1750 hoge mortaliteit én hoge nataliteit, quasi stationair dus. Tussen 1750 en 1850 hoog expansieve groei omdat de sterftcijfers dalen, maar de fertiliteit hetzelfde blijft.

Op het platteland een demografische groei, maar in de steden net een groter sterfteoverschot. We spreken van het 'urban graveyard' effect.

Catastrofale mortaliteit: in de loop van de Nieuwe Tijd richten oorlogen zich meer en meer op het raken van burgers = 'casual'. Naar deze doodsoorzaak wordt verwezen als 'bello'.

Vaak volgt op oorlog honger. Mensen sterven aan een gebrek aan weerstand en vervolgens infecties (= 'pest') die honger met zich mee brengt. Het gevoel van honger wordt besproken als 'fame'. De exogene omstandigheden zoals de pest, 'peste'.

70% van de gezinsuitgaven gaan naar voedsel, bij een lichte stijging in de voedselprijzen voelt men dit meteen, nu zeker.

European Marriage Pattern (EMP) verandert. Relatief hoge huwelijksleeftijd, variaties in sociale groepen en een relatief beperkt aantal buitenechtelijke geboorten. Dit omdat het huwelijk afhankelijk is van bestaansmiddelen, en mensen waren minder rijk. Ook het principe van endogamie qua locatie en beroep stond in de weg, steden teerden op migratie vanop het platteland en kregen een zeer verscheiden bevolking. Er was wel een stigma op 'bastaards', waardoor er weinig buitenechtelijke kinderen kwamen. Het aantal geboorten hing dus samen met het aantal huwelijken.

3. Productieve, agrarische sector

Visie van Maltus bleek niet waar te zijn. Bevolkingsgroei is nog steeds aan het groeien en de agrarische sector is die kunnen blijven bijhouden terwijl hij ervan uitging dat dit niet bij te houden zou zijn. Maltus was diepgelovig protestants en geloofde eerder in de preventive checks (daling geboortecijfers) ipv de positive checks (stijging sterftcijfer).

E. Bosserup geeft een correctie op het werk v Maltus.

Op de klassieke Maltusiaanse curve stijgen de resources constant, bij Bosserup doen er regelmatig innovaties voor, waardoor die stijging in schokken gaat. Mensen zoeken naar nieuwe technologieën om hun leven veilig te stellen. Men voelt de druk om bestaan naar een hoger niveau te tillen.

Landbouwproductiviteit stijgt enorm door technologische revoluties en intensifiëring. Amartya Sen wijst erop dat het probleem niet langer bij de productie ligt, maar dat de aandacht nu naar de ongelijkheid moet gaan.

Men was er in tewerkgesteld in zulke grote aantallen omdat het nog steeds niet met een kapitalistische bedoeling werd georganiseerd, men probeerde echt enkel in eigen behoeften te voorzien. Toevallig hogere winst wordt niet ingezet in het bedrijf om te ontwikkelen, maar om in eigen vrije tijd. 'Zeven vette jaren'. Na 1750 begint dit te veranderen.

De aardappel wordt geïntroduceerd en het drieslagstelsel wordt vervangen door het vierslagstelsel.

Fysiocratisme is wat de overheid nu gaat inbrengen in de landbouw. Zo worden alle gronden privé, wijzigen de arbeidsverhoudingen door alle boeren juridisch vrij te laten, start men een ontginningspolitiek en wordt de infrastructuur geoptimaliseerd.

Feodalisme w volledig van de tafel geveegd.

Voor de boeren verbetert blijkbaar de situatie omdat ze niet meer gebonden zijn aan hun grond, maar nu is men gebonden aan de pacht- of huurprijzen.

Voor de agrarische evolutie is het belangrijk om in te zetten op wegen en transport om zo te distribueren en zo de schokken op te vangen. Verscheidene boeren komen in contact waardoor enkel de meest productieve bedrijven over blijven.

4. De bestaande grootproductie botst op zijn grenzen.

Voor 1750 bestonden klein- en grootschalige warenproductie naast elkaar, al domineert de kleine toen nog. Hieronder verstaan we vooral de gilden en ambachten. Deze scholen mensen op en verdedigen de belangen van dit beroep.

Men begint met branding door een kenteken te plaatsen op hun producten. Kleinproductie werkt heel goed, omdat men zeer kwalitatief produceert, maar voor een luxemarkt (stoelen...). Maar schiet tekort om mee te doen aan massaproductie, wat nu met textiel en keukengerei net nodig is.

Men gaat werken in systemen van onder aanneming. Jij geeft dan grondstoffen aan alle kleine producentjes, de output ophaalt en die dan op grote schaal gaat verspreiden. Dit is wat men in de 18^e eeuw gaat verstaan onder grootproductie. = cottageindustrie = proto-industrie.

Manufacturen en fabrieken

Er wordt plots meer gesuperviseerd, werkgever kan rechtstreeks druk zetten op zijn werknemers. Dit zou gebaseerd zijn op de slavenarbeid in de geschiedenis

Men spreekt van manu-facturen, want manu = hand en het gaat nog voornamelijk om handwerk.

Zodra de stoommachine is geïntroduceerd spreekt men van een fabriek.

Industrieel kapitalisme

het commercieel kapitalisme is de logica van de groothandelaar, nu is het de logica van de industrieel, het industrieel kapitalisme.

Opdrijven v productiviteit w doel.

Karl Marx: De arbeider van voor 1750 verschilt van die v na 1750. De eerste bezit nog zijn eigen materiaal, behalve de grondstoffen dan, later bezit hij enkel nog zijn eigen arbeid.

5. De 'Industriële Revolutie'

De IR in zijn enge betekenis: geheel van organisatorische en technologische veranderingen. Centraal geleide arbeidsdeling en specialisatie, vervanging van mensen door machines en de verbetering van technieken voor het winnen van grondstoffen.

In zijn brede betekenis: fundamentele ontworteling van traditionele/agrarische samenleving.

Veranderingen

Steenkool is nodig om de machines aan te drijven. Ziet de rest gewoon op de ppt duuuu.

Vandaag de dag staat men een stuk positiever tov het industrialiseringsproces, we zien voor wat voor voordelen het heeft gezorgd.

'Bottlenecks' = de uitdaging van de markt die een aantal technologische innovaties stimuleert. Dit met fenomenale productiviteitswinsten tot gevolg.

-> komt ook voor in transport

Doorbraak in België?

Waarom was België eig het eerste land op het continent om te industrialiseren?

- Aanwezigheid van grondstoffen (steenkool/ijzer)
- Aanwezigheid van arbeiders (overschot op platteland)
- Aanwezigheid van kapitaal (kapitalisme)
- Aanwezigheid van ondernemers

Innoverende rol van de overheid

het doel van een vrije, eengemaakte markt wil worden bereikt vanuit een juridisch/administratief oogpunt, een economisch standpunt en een sociaal-cultureel standpunt.

Innoverende rol van de banken

De meeste banken gaven nog geen lange termijn kredieten, maar intussen kwam daar wel vraag naar.

DEEL II: C. 1850-1

HOOFDSTUK 4: De lange weg naar maatschappelijke integratie

1. Nieuwe uitdagingen voor een nieuwe staat

De politiek liberale en 'democratische' natiestaat is gevestigd, maar hoe gaat men hier verder mee om?

Vanaf 1846 steken politiek-ideologische tegenstellingen steeds vaker de kop op.

Katholieke = gematigden (willen scheiding tss Kerk en Staat opheffen, maar staan open voor de evo) en ultramontanen (zij die terug willen naar voor de FRevo)

Liberalen = doctrinair (conservatieven) en radicalen

De horizontale lijn scheidt liberaal en katholiek, de verticale lijn scheidt gematigd en radicaal.

De doctrinaire liberalen.

Voor 1884 de liberalen aan de macht, daarna een katholieke periode en dan plots drie gebeurtenissen die tot verdere democratisering hebben geleid.

13/04/2016

2. Naar een industriële klassenmaatschappij

Drie elementen die bepalend zijn in de industriële klassenmaatschappij (bv. België in de 19^e eeuw):

- Kapitaal (=economisch kapitaal)
- Status (= cultureel of symbolisch kapitaal, benaming door Pierre Bourdieu)
- Politieke affiliatie, netwerk (=sociaal kapitaal)

Steeds meer meritocratisch, het wordt makkelijker om op te klimmen in de economie en van klasse naar klasse.

Circa 1850 vijf grote klassen in de maatschappij

- Oude, grondbezittende klasse. De adel van weleer, gaat generaties terug, aangeboren rijkdom, conservatief, hoge status, veel gewicht in de Senaat, bezitten veel gronden. Hierin valt quasi niet door te dringen.

- Ondernemersklasse. Deze klasse begint sterk te wegen op de Belgische politiek. Vaak tweede generatie industrieel baron. Voornamelijk in de Kamer v Volksvertegenwoordigers en ook macht op lokaal niveau.
- Intellectuelen en vrije beroepen. Niet noodzakelijk rijk, er was sprake van een primitief beurzensysteem. Dit was niet het industrieel, maar het artistiek ondernemerschap. Ook zij hoge status, liberaal-progressief karakter. Agitatoren = politieke stemmen die pleiten voor gelijkheid, solidariteit en een meer faire samenleving. Karl Marx maakte hier deel van uit. Deze mensen voelen zich beperkt in hun vrijheid van meningsuiting, satire.
- Silent majority, petit bourgeoisie. Sterk confirmerend en wil graag een voorbeeldburger zijn. Willen niet geassocieerd worden met de arbeidersklassen en opstandigen. Toch beseffen ze dat er ten opzichte van de vorige soort samenleving niet veel op vooruit is gegaan. Nu ligt de macht ook weer in lijn van grootkapitaal. Vaak verarmen zij omdat er weinig steun komt voor hen, toch komen zij quasi nooit in opstand. 'Silent majority' omdat zij hun stem niet laten gelden. Plukt wel de vruchten van uiteindelijke opstanden.
- Arbeidersklasse of proletariaat. Vanaf de IR w deze klasse pas gezien als één bepaalde klasse. Arbeiders zijn loonafhankelijk. De enige rijkdom die men heeft volgens F. Engels is zijn gezin. Zeer brede groep, met diverse sectoren en beroepen. Het is de groep die de macht e-heeft een revolutie tot stand te brengen. Weinig benijdenswaardige beroepsklasse. Voor volledige weergave, zie ppt. Veel van de nadelen worden bepaald door de patron/werkgever en niet door de overheid. In de media van de eerste helft van de 19^e eeuw w er zeer weinig bericht over de schrijnende toestanden. In de tweede helft komt er een keerpunt. Income pooling = het samenleggen van alle lonen in het gezin, ander komt men niet rond. De werkgever laat veel kinderarbeid en mistoestanden toe omdat ze gunstig zijn voor de economische vooruitgang. Het extensief arbeidsmodel w uiteindelijk politiek uitgedaagd. Vanaf de tweede IR gaat men ervan uit dat méér loon net een positieve uitwerking heeft op de economische groei, zo creëert men een inlandse markt.

3. Naar een verstedelijkt en eengemaakt Belgisch territorium

Een andere ontwikkeling die zich in de 19e eeuw in België voordoet is de ruimtelijke spreiding. Lees hiervoor vooral de ppt na.

Er is in A'pen een duidelijke samenhang tussen uitbraak van de cholera en de arbeidersbuurten.

Echte monstersteden groeien er niet in België. Vooral de kleinere en middelgrote gemeentes groeien uit. Langs de nieuwe transportwegen (spoorwegen) groeien de dorspkernen. Wij hebben geen monstersteden die in de hoogte zijn gegroeid, onze urbanisering is over het volledige voornamelijk Vlaamse oppervlak. Pendelmodel wordt zeer groter in België. Big four= Antwerpen, Brussel, Gent en Liège.

De industriële ondernemers gaan inzetten op maximale mobiliteit om zo een eengemaakte markt te krijgen. Spoorwegen worden heel goedkoop. Socialisten zijn fan van dit concept. In tegenstelling tot ons land gaan in de meeste landen in die periode arbeiders in de grootsteden wonen. Uiteindelijk

worden veel spoorwegen door autowegen vervangen. In Vlaanderen nemen netwerken en wegen 7,6% van de oppervlakte in eind 19^e eeuw.

Steden zijn broeihaarden van ziekten.

4. Verdere democratisering en de triomf van het politieke en economisch liberalisme (tot 1884)

Rol van de koning wordt steeds kleiner. Hij moet zich aan de grondwet houden. Het zijn de partijen die moeten bepalen hoe het verdere beleid zal gaan (= participatie).

Nolan-diagram (zie ppt). Daarin wordt op een abstracte manier geplaatst hoe de verschillende politieke ideologieën zich ten opzichte van elkaar positioneren. Economische en sociale controle vs. vrijheid.

Al wat we moeten weten over de 19^e -eeuwse schoolstrijd: De katholieken hadden toen een heel sterke macht in het onderwijs, waardoor zij een zeer grote invloed hadden op hun kiezers.

Er kwam een groeiende ontevredenheid bij de bredere burgerij en zo ook barsten in het unionisme. Liberaal tov katholiek splitst in partijen. De liberalen en de progressieven zijn gefrustreerd door de beperkte democratie en komen aan de macht in 1847 om die macht te behouden tot 1884.

Ze schaffen het zegelrecht af, doet de inspraak van de burgerij in staatszaken toenemen. De belangrijkste tegenstellingen vond men in de schoolstrijd, strijd om 'de ziel van het kind'. De taalproblematiek wordt pas in de 20^e eeuw aangepakt.

Het doel van gescheiden markt en staat blijkt niet mogelijk, dus mikt men op minimale staat.

Overheid en regulering:

- Overheid schept institutioneel kader
- Overheid komt indirect tussen in marktwerking
- Overheid komt direct tussen in marktwerking
- Overheid voert een actief 'non-interventiebeleid' aangaande sociale kwestie

5. Emancipatie en broze maatschappelijke integratie (tot 1914)

Tussen 1884 en 1914 waren de katholieken weer aan de macht. In deze periode wordt de vraag naar emancipatie van de arbeidersklasse groter en groter. Men werkt richting algemeen stemrecht en de eerste sociale wetten worden opgesteld. Stilaan evolueert men naar de verzorgingsstaat toe.

Het 'rode gevaar' of de socialisten komen op en vanaf 1891 staan ook de Christendemocraten daar.

In 1893 wordt het algemeen meervoudig stemrecht ingevoerd, ook de kiesplicht hoort daarbij. (Auguste Beernaert)

6. Richting een 'verzorgingsstaat' in het Interbellum

De strijd om het Algemeen Enkelvoudig Stemrecht bleef leven bij de socialisten en christendemocraten. Nadat het katholieke bestuur in na de tweede WO wegviel, werd dit eindelijk ingevoerd in 1919, enkel voor mannen.

Uit liberale en katholieke hoek werd het gezin gebruikt als etalage van 'burgerdeugden' omdat men zo geloofde het AMS te beperken tot enkel mannen. In 1920 mogen vrouwen stemmen voor de gemeenteraad en in 1948 krijgen ze volwaardig kiesrecht.

Problemen na WOII

ANALFABETISME

Meer dan 1/10 kon zijn eigen naam niet schrijven. In vergelijking tot de buurlanden is dit een heel hoog aantal. Voornamelijk in Vlaanderen was er een probleem.

Regulering van 'gesubsidieerde vrijheid'

DOEL 1: Sociale zekerheid

Katholieken willen de mensen vrijlaten in hun keuze.

De staat financiert bottom-up, maar zal zelf geen kassen organiseren vanaf 1894.

De nadruk op het middenveld = de gesubsidieerde vrijheid. Mensen zijn vrij te kiezen waartoe ze behoren. Dit leidt tot de verzuiling.

In het welvaartsysteem in België geeft de overheid de touwtjes zeer vaak uit handen, itt andere landen. Vaak ziekte- en pensioenskassen, maar de werkloosheid wordt nog niet opgevangen.

Eén van de eerste was het Varlez-systeem. Werkloosheid werd nog gezien als een vorm van luiheid, maar Varlez stelt dat de economie zo fundamenteel was aan het veranderen, dat werkloosheid niet meer enkel conjunctureel of afhankelijk van persoonlijke onwil was, maar binnen bepaalde overgangperiodes groter. Er is tegenwoordig veel sprake van structuurwijzigingen en Varlez argumenteert dat de overheid die in goede banen moet leiden. Er kwamen veel stemmen op dat België een lageloon economie moest blijven, omdat dit positief was voor de economische groei.

Pas vanaf 1944 kwam er een systeem van verplichte sociale zekerheid.

DOEL 2: Naar sociaaleconomisch overleg

Men streeft naar collectieve arbeidsovereenkomsten. Hetzelfde werk moet, ongeacht waar in België, moet hetzelfde opbrengen. Men start de oploop naar de paritaire comités. Werkgevers beginnen zich te verenigen.

Na WO I: wijzigingen

Na WO I: verwezenlijkingen

- Koppeling lonen aan levensduurte. Het indexmechanisme.
- Verplichte kinderbijslag
- Verplicht recht op een pensioen

Dan de crisis van de jaren '30: de overheidsregulering groeit. Eindelijk begon het overleg z'n vruchten af te werpen en net nu zakt alles terug in, gecombineerd met politieke instabiliteit. Het tripartitisch stelsel van de jaren '20 splits meer en meer op. Er komt een versnippering van het politiek landschap. De prille democratie ligt op 'apegapen', er zou nood zijn aan een nieuwe sterke man.

Vooraf in het socialisme leeft dit idee -> Hendrik De Man.

Impasse voor WO I: 'Waar moeten we nu heen met de Belgische eco?' Hier wordt het sociaal pact reeds gezaaid.

HOOFDSTUK 5: RICHTING DE EIGENTIJDSE PRODUCTIESTRUCTUUR

1. Basiskenmerken van de Belgische eco rond het midden vd 19^e eeuw.

Belgische eco staat er zeker niet slecht voor na WO II, is duidelijk de kinderschoenen ontgroeid.

Zeer grote soc ongelijkheid, grote polarisatie. Aangroeiende massa bezitslozen, hiernaar richt Marx later zijn oproep.

Export blijft zeker belangrijk, daardoor willen veel werkgevers dat België een lageloonland blijft. Ergens kunnen we spreken van een ontwikkelingseconomie.

2. Naar een laag-expansief demografisch patroon.

Geen bevolkingsgroei, tenzij door migratie. Minder geboorten dan sterftegevallen. Tegenwoordig is een goed voorbeeld hiervan is Japan, grote vergrijzingsproblematiek. Laag stationaire fase.

Daling van de mortaliteit, terugdringen van zuigelingen- en kindersterfte. Bacteriologie en medische vooruitgang.

Vooraf het terugdringen van de geboortecijfers hadden een invloed. Dit mede door anticonceptie middelen, het condoom werd geperfectioneerd en experimentele versies van de pil komen op de markt, hoewel nog vaak taboe. Kinderarbeid werd afgeschaft en waren geen bron van inkomsten meer, maar enkel nog een mond om te voeden. Ook een schoolplicht zorgde voor meer kosten. De overheid doet aan biopolitiek en populationisme omdat men voor het eerst wordt geconfronteerd met een mindere bevolkingsgroei en vormt voor het eerst een 'bedreiging'.

Des te hoger de scholingsgraad bij vrouwen, op een meer rationele wijze ze aan gezinsplanning zullen doen.

Gezinnen waar bij de vrouw niet uit werken moest gaan, hadden een hogere sociale status. Hierdoor werd het hebben van een groot kroost een vorm van statussymbool.

Pas in het interbellum had men schrik voor de vergrijzing. Deze voorspelling is niet uitgekomen omdat België plots geen exporteur, maar een importeur werd van migranten.

Bij het analyseren van gezinsfoto's merkt men in de periode '30 '40 '50 plots veel foto's van een ouder paar met heel veel kinderen. Na '60 eindigde dit weer. Verklaring: sociaal, katholiek, politiek.

3. Agrarische sector in verdrukking en transitie

Tot 1850 was de agrarische sector de dominante sector en werkgever, zeker in Vlaanderen. Door de spanning tussen de bevolkingsgroei, de bedrijfsgrootte en het productievolume is dit echter niet vol te houden.

Invoer van veel verder gezaaid graan, maar uiteindelijk veel goedkoper. Niet enkel graan, maar dankzij nieuwe koeltechnieken ook vlees. Lopende band w toegepast door vleesverwerkers.

De voedselkringloop verandert sterk, waardoor de functie van de landbouwer sterk w teruggedrongen, simpelweg om dat in dit land daar geen voordelen bij liggen.

4. Een 'Tweede Industriële Revolutie'

1873-1893 werd 'the long depression' genoemd. De overproductiecrisis trof vooral exportgerichte economieën als België. Op zich was de binnenlandse consumptievraag redelijk laag. Hierdoor moest de productieprijzen worden gedrukt, wat ontslagen en dus werkloosheid met zich meebracht.

Einde de 19^e eeuw liep er een tweede technologische revolutie en gaven vele nieuwe ideologieën (Taylor, Adam Smith, Ford etc.) mogelijkheden voor het optimaliseren van de productiviteit.

1ste industriële revolutie (einde 18e eeuw)

- Nieuwe productiewijze in enkele landen en een beperkt aantal sectoren
- Cesuur want transformatie duurzaam en structureel

2de industriële revolutie (einde 19e eeuw)

- Doorbraak mechanisering in alle sectoren met nieuwe vormen van arbeidsorganisatie
- Ontstaan van nieuwe sectoren en producten en verspreiding wereldwijd (internationalisering)

Tijdens de tweede IR clash van twee culturen: VS vs Duitsland.

5. Levensstandaard

Kuznets-curve: Ongelijkheid in functie van inkomen per capita.

HOOFDSTUK 6: KOLONISATIE EN DEKOLONISATIE VAN CONGO

1. Globalisering en imperialisme tss c. 1850-1950

Voor 1750 stond Europa eerder aan de periferie van wereldeconomie stond. Het was zuid-oost- Azië dat eerder het centrum innam. Indië en China. Vanaf 1750 het begin modern globaliseringsproces.

Ongeziene globalisering in de 19^e eeuw, oprichten v Wereldhandelsorganisaties enz. Er groeit een industrieel kapitalisme en de interne industrialiseringsdynamiek wordt steeds belangrijker.

Hoe kunnen we die groei in de wereldhandel verklaren?

Mercantilisme [= Diensten en afgewerkte producten zal men exporteren, maar die van natuurlijke rijkdommen en goud afremmen] Verschuift naar eco liberalisme, wat de internationale markt vrij maakt. De Corn laws die Britse boeren verbod graan uit te voeren

worden afgeschaft om zo ook de voedselvoorraad te garanderen. Geïntegreerde specialisatie op globaal vlak.

Ook de oprichting van muntunies vanaf 1865, die de wisselkoersen van verschillende landen op elkaar afstemmen.

En buiten Europa?

Europeanen voelen zich verheven en zijn ook veel rijker dan de rest van de wereld en bezitten de militaire en eco capaciteiten om andere landen binnen te dringen en te controleren. Voor 1750 zijn die kolonies nog niet zo volmaakt. Ze werden eerder gebruikt om steden te controleren die op hun handelsroutes liggen. Na 1750 blijft men niet aan de kusten en wil men die lokale economieën en politieke machten rechtstreeks controleren.

Als dat niet meteen lukt richt men protectoraten op, zoals Thailand. Men gaat ook proberen ingrijpen op de plaatselijke religies.

Sociaaleconomische gevolgen?

Emigratie in grote getale. Van Ierland naar het vaste land of naar de VS.

Belgisch Congo

www.gapminder.org om de levensstandaard tss België en Congo mee te vergelijken. De omvang van het bolletje stelt de demografische kenmerken van een land voor. De locatie van het bolletje stelt het GDP voor.

In 1945 begint België zijn rol als kolonisator serieus te nemen en stelt onderwijs en andere initiatieven in, hier stijgt het GDP in Congo. Dit is de periode waarop sommige Congolezen op terugdenken als ze spreken van de goeie ouwe koloniale tijd. Vanaf de jaren 70 zakt de levensverwachting weer terug.

2. Exploratie en kolonisatie van Congo 1876-1885

Volgens Marxistische historici was het koloniseren noodzakelijk en nuttig voor elke staat die goed draaide, in het Belgisch kapitalisme echter was hier geen nood aan. Op die manier heeft Leo II een geweldige invloed gehad op onze geschiedenis. Het was een exentriek man die graag met geld smeedt, maar wel bekommerd was over de eer van België. De kolonie zorgde ook wel voor een extra afzetmarkt.

Een belofte van Leo II is het afschaffen van slavernij in Congo. Een tweede argument is het beloven aan de Europeanen een betere kennis van de geografie van Congo. Het is de periode van de wetenschap, Darwin en dit is een interesse die leeft in het Westen. Zo belooft hij zowel humanistische als wetenschappelijke doelen.

Hij huurt Stanley in om op ontdekking te gaan en Leopoldstad op te richten, het huidige Kinshasa. Leo weet zichzelf een plaatsje te verzekeren in het Congres van Berlijn voor de Scramble of Africa, waar alle grote leiders in Europa samenzitten om Afrika te verdelen. Hij belooft daar een staat op te richten en vrije scheepvaart te verzekeren.

Ondertussen is de liberale regering in België opgevolgd door een katholieke regering die traditioneel meer koningsgezind is en waarbij hij dus op meer steun kon rekenen.

Congo als 'Virgin Land', al wat je moet weten is dat het niet zo is. Ook voor de kolonisatie waren er vormen van eco en handel en overheid, die gewoon weggevaagd door de komst van de kolonistoren.

Ook nu nog is Congo geen samenhangende natie. Dat idee werd enkel geïmporteerd door de Europese bezetters. De 'natie' kan dus worden gezien als een importproduct.

3. De onafhankelijke Congostaat. 1885-1908

Koning sluit rekeningen af met de overheid, bijvoorbeeld om spoorwegen aan te leggen. Dus lijkt Congo eerder eerst een zorgenkindje. Deze kosten moesten gemaakt worden, want als hij er niet in slaagde het land te bezetten zou het naar een andere natie gaan.

De bouw van de spoorwegen kostte veel mensenlevens.

De controle over de ivoorexport lag oorspronkelijk bij de slavenhandelaars, dit wordt overgenomen aangezien die op dat moment nog legaal was. Antwerpen was indertijd de wereldwijde draaischijf inzake ivoorhandel. Slavenhandel kon men niet overnemen, aangezien dit hun excuus was ter bezetting.

Ook rubberwinning wordt een financiële vetpot, samen met tweede industriële revolutie. Periode van 'red rubber' = verwijzend naar bloed dat het kostte.

Kort na 1900 begon met ontginnen en in kaart brengen van de zeer rijke geologische onderlagen in Congo. Diamant, goud, uranium, steenkool, petroleum, etc. Men heeft hier duidelijk een ontdekking gedaan. De Société Générale de Belgique maakt haar intrede.

De Belgische zakenwereld die aanvankelijk eerder sceptisch stond tov de kolonie en voornamelijk de risico's zag en zich terughoudend had gepositioneerd, verandert volledig van instelling. Men ruikt geld.

Voor die zakenwereld zich begon te moeien was het voor Leo dus totaal nog niet vanzelfsprekend een economie uit te bouwen. Hij keek een systeem af van Java (dominiaal systeem) en geeft grote domeinen/lappen grond in concessie geeft aan privébedrijven. Tot dan toe bestond het concept van privédoel niet in Congo, wat de bedrijven goed uitkwam. De bewoners werden gedwongen te werken en deel van winst af te geven. In principe krijgen de concessiehouders vrij spel op hun terrein, ze grijpen macht naar zich toe. De staat verdwijnt. Leo wil gewoon delen in de winst, hoe maakt hem niet uit. Leenman-leenheer systeem.

Leo schendt zo een van de overeenkomsten in Berlijn, wat een hefboom vormt voor de privébedrijven in België om Congo in de handen van de Belgische staat te krijgen.

Alles draait om zoveel mogelijk opbrengsten te genereren aan zo min mogelijke kosten. De wijze waarop maakt niet uit. '**Politics of Fear**'. Enkele beelden van de rubberexploitatie, quota moeten worden gehaald, anders straf. De publieke opinie van andere landen keurt dit gedrag af -> cartoon van rubberslang met hoofd van Leo die de Congolees verslindt.

In het boek 'King Leopold's Ghost' dit verschijnsel vergeleken met genocide. Genocide = systematische uitmoording van éénbepaalde bevolkingsgroep volgens een uitgewerkt plan. Volgens die definitie is er geen sprake van een genocide. Bv. Turkse genocide wordt door de Turkse overheid nog steeds ontkent. Het etnisch uitzuiveren was niet wat er gebeurde, want dan zou het koloniaal exploitatiesysteem gedoemd zijn te mislukken. Het afhaken van de handen moet ook vanuit de context bekeken worden, er was een zeer lage demografische groei in die periode met een hoge mortaliteit en lage nataliteit, stagnatie. Er was een angst voor het gebrek te hebben aan werkkrachten.

Gevolgen:

In België worden die inkomsten geïnvesteerd in knappe bouwwerken, parken en musea. In Congo waren er ontzettend veel doden., zelfs al was er dan geen sprake van een uitgewerkt plan tot uitroeiing. Hoe verder we er van verwijderd raken, hoe meer we zien dat er wel zeker opstanden waren tegen de kolonisator. Het Belgisch kolonisatiebewind leefde steeds in angst voor de bevolking.

Groot-Brittannië vergroot dit slechte beeld van België als kolonisator in de hoop dit gebied zelf over te kunnen nemen. De Belgische overheid stelt een parlementaire onderzoekscommissie aan die erheen trekt. Leo was hier fan van omdat hij zelf de roddels van mishandeling niet helemaal gelooft. De commissie (zowel de nationale als de internationale) komt terug met het slechte nieuws dat het wel degelijk waar is wat er wordt gepubliceerd. De reactie is zo heftig dat Koning Leo Congo moet afstaan aan de Belgische Staat, wat de overheid zelf eig niet eens wilde oorspronkelijk. In 1909 sterft Leo II.

4. Belgisch Congo 1908-1960

Congo wordt officieel een overzees deel van België, waardoor onze lokale volksvertegenwoordigers ook moeten opkomen voor dat deel. Er is echter een duidelijk gebrek aan politieke interesse voor de Afrikaanse broertjes en zusjes. Eens de internationale verontwaardigheid was gaan liggen ligt het zeer ver van de publieke opinie. De Belgische staat slaagt er wel in het idee te verspreiden dat men werkt aan de beschaving. Dit strookt echter niet met de werkelijkheid.

Men geeft de beschaving van Congo uit aan privéorganisaties. Onderwijs wordt bijvoorbeeld toevertrouwd aan de Kerk.

De eigenlijke exploitatie wordt uitgegeven aan de Société Générale, mijnbouw enallesh.

Congo w (zie tabel) duidelijk belangrijker binnen de Belgische economie.

De Belgische staat investeert per hoofd vrij weinig in de kolonie, er wordt veel uitgegeven aan het grootkapitaal.

Het arbeidersprobleem: men gaat echt de groffe toer op. Mensen losrukken uit familieverbanden, mensen moeten arbeid doen waarvoor ze totaal niet geschoold zijn enz.

Hoe langer hoe meer reformatorische stemmen gaan op naar de verbetering van de arbeidsomstandigheden in Congo. Vaak vanuit christelijke hoek. En vreest voor dezelfde internationale kritiek die Leo ook kreeg, dus w er nagedacht over een meer humaan beleid. Het doorvoeren van mechanisering en andere productiviteitsverhogende ingrepen. Maar geleidelijk aan ook (vanuit paternalistische visie =blanke man zal u redden) geeft men hen arbeidershuisjes en doet de levensomstandigheden een beetje stijgen. Paternalistische verzorgingspolitiek van de Kerk leidt tot missionarisonderwijs en vorm van ziekenzorg. Dit aan de vooravond v WOII.

WOII gaat tot een nieuwe frame of mind leiden (in België zelf het sociaal pact). Hierna gaat de Belgische overheid voor het eerst haar taak als kolonisator serieus nemen in het zogenaamde tienjarenplan. De angst groeit dat Congo zou overlopen naar de niet-kapitalistische kant = Sovjet-Unie.

Men neemt tal van sociale maatregelen en ziet hoe er een vorm van sociale onafhankelijkheid opkomt. Er groeit een ongenoegen wanneer de bevolking zich bewust wordt van de dekolonisatiegolven buiten Afrika. Nog steeds verplichte arbeidsprestaties, maar nu beter vergoed.

Men spreekt van 'les évolués' en geeft beurzen weg om aan de KUL te komen studeren, hieruit groeien de eerste opstandigen.

Zie grondplan van 'Elisabethville'. De zwarte arbeiders bij de industrie wordt door grote delen groen gescheiden van de blanke stad. De inheemse bevolking heeft nooit mogen deelnemen aan de macht en werd dom gehouden. Ze waren amper vertrouwd met het democratisch systeem. Toen het in 1960 zover was om te dekoloniseren, werd dit heel plots gedaan en was de overdracht dus eigenlijk gedoemd om te mislukken.